

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL

1895 ÁPRIL 1-TŐL JÚNIUS 30-IG.

(Felolvasatott a Magyar Nemzeti Múzeum
1895 július 1-én tartott igazgatósági ülésén.)

A lefolyt negyedévet a szerzemények sokasága és becses volta jellemzi. A gróf Kreith Béla-féle 1848/9-es ereklye-múzeum iratai és proklamációi, a lobrisi gróf Nostitz-könyvtárnak Münchenben árverés útján megszerzett hungarikumai, Lanfranconi Enea könyvtárának 4000 darabnál többre menő anyaga, egy 101 kötetből álló ösnyomtatványgyűjtemény jutottak e negyedévben egyéb becses szerzeményeken kívül a könyvtár tulajdonába. Ezeken kívül egy olasz történelmi folyóiratnak csaknem teljes sorozatát, mely magyar vonatkozású dolgozatokkal telve van, szereztük meg. Hogy a szerzemények tekintetében ily rendkívüli becses és nagyterjedelmű anyagról számolhatunk be, azt a nagyméltóságú miniszterium kegyének köszönhetjük, mely lehetővé tette, hogy a könyvtár — a nélkül, hogy ezzel saját, a legszükségesebbre is alig elégséges dotatióját megterhelné — oly nagybecsű anyagnak jusson birtokába, melynek megszerzésére saját erejéből alig gondolhatott volna. A legnagyobb hálával kell megemlékeznünk a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő excellentiájának gondoskodásáról, melylyel úgy az ereklye-múzeum iratait, mint kivált a ritka szakértelemmel egybegyűjtött Lanfranconi-féle könyvtárt a Nemzeti Múzeumnak megszerzé.

Mindezen nagymérvű gyarapodás a könyvtár alkalmazottjait sok tekintetben elvonta a könyvtári rendes belterjes munkálkodástól. Úgy a müncheni könyvárverés, mint a gr. Kreith-féle gyűjtemény átvétele, de különösen a Lanfranconi-könyvtár megbecslése és a megtörtént vétel végrehajtása többszörös hivatalos kiküldetéseket, a hivatali helyiségen kívül való munkálkodást vontak maguk

után; s ha a könyvtári csekély számu személyzet — kivált a nyomtatványi osztályban — nem is volt képes feldolgozni e negyedév alatt mindazt, a mivel a könyvtár egy negyedév alatt gyarapodott, s így annál kevesebbé gondolhatott a megelőző negyedévek hátrálékainak feldolgozására: ezért bőven kárpótól a szerzemények becses és számos volta, melyekről az alábbi osztály jelentések részletesebben számolnak be és melyeknek megszerzéséhez maga a könyvtár a felkutatás, konstatálás és egyébb utánjárás által tetemes részben hozzájárult.

A hivatalos ügyforgalomban az iktatókönyv 272 számra, a kézbesítőkönyv 700 számra növekedett.

A könyvtár hivatalos kiadványának, a Magyar Könyv-Szemlének ez évi második füzete a pontos időben megjelent.

A Münchenben őrzött Hunyadi-leveltár csereügye, mely már 1888 óta van folyamatban, a könyvtár, illetőleg a Nemzeti Múzeum igazgatóságának hozzájárulása folytán e negyedévben a nagym. miniszterium jóváhagyásával befejezésre jutott és már csak az általunk felajánlott csereanyag átadása, illetőleg az országos leveltártól nyerendő kárpótlás átvétele van hátra.

A könyvtár egyes osztályainak állapotát feltüntető jelentések a következők:

I.

A *nyomtatványok osztályának* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 581, ajándék útján 263, vétel útján (2708 frt 42 kr értékben) 523 drb, összesen 1367 drb nyomtatvánnyal s ezen kívül 699 drb apró nyomtatvánnyal gyarapodott.

A könyvtár helyiségeiben 417 egyén, 950 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 210 egyén 538 kötetet haszált.

Ezen negyedévben a könyvtár nyomtatványi osztályának anyaga több rendkívüli becses szerzeménnyel gyarapodott, a melyek közt első helyen áll a magyar bibliográfia szempontjából kiváló fontossággal bíró glagol misekönyv, mely 1494-ben nyomtatott Zengben, tehát harmadik azon legrégebb nyomtatványok között, a melyek Magyarországon láttak napvilágot. Az ó-szláv irodalomnak ezen eddig egyetlen felmutatható teljesnek mondható példánya a Nostitz grófok lobrisi könyvtárának elárvereztetése alkalmával 1505 márkáért került a múzeumi könyvtár birtokába. Az ugyanezen alkalmossal megvett 30 drb Magyarországra vonatkozó régi nyomtatvány közül felemlithetjük még a következő munkákat: 1. Zenoio Dominico. Il primo libro delle citta et fortezze principali del mondo. Velence 1567. (91 márka.) 2. Aeneas Sylvius. Historia Bohemica. Roma. 1475. (126 márka.) 3. Neue Zeitung von Komorn. 1594. (53 márka.) 4. Türkische, Moscovitische, Tartarische Zeitung. Freyburg. 1593. (56 márka.) 5. Oratio Leonardi Gorecii. Posnenia,

1577. (46 márka.) 6. Continuatio der zehenjähri gen Historischen Relation. I=IV Band. (125 márka.) 7. Eygentlicher-Bericht-wie Schwarzenberg-in nider Hungern gezogen. Prag. (61 márka.) Megvettük ezen felül az Archivio Storico cz. vállalat 54 kötetét 200 lira értékben, továbbá Kende bécsi antiquariustól 101 drb ősnymtatványt 295 frt 95 krért.

Külön kiemelendő azon rendkívül becses anyag, a mely a Lanfranconi Enea gyűjteményét képező könyvtárból a nm. vallás-és közoktatásügyi miniszterium intézkedése következtében szereztetett meg. A könyvek még nem lévén teljesen feldolgozva és szétválasztva — miután a gyűjteménynek a múzeumi könyvtárt nem érdeklő része előreláthatólag a többi hazai könyvtárak közt osztatik szét, — csak általánosságban konstatálhatjuk, hogy a ritkaságokban gazdag könyvár megszerzése nagybecsű gyarapodást jelent a nyomtatványi osztály anyagában. Erről részletesebben, a legbecsesebb darabok felemlítésével a jövő évnyegyedben számolunk be.

Az ajándékok közül Tóth Mike kalocsai jézus-társasági atya küldeményét emeljük ki, a ki az Afrikában elhalt Zimmermann István hittérítő hazánkfának kaffer nyelven írt hittani könyveit ajándékozta a könyvtárnak. Kivüle a következők járultak ajándékaikkal a könyvtár gyarapításához: Ambrus József (Kis-Oroszi), Áldásy Antal, Bubics Zsigmond kassai püspök, dr. C. Carecs (Buenos-Ayres.), ifj. Cholnoky Imre (Szatmár.), Dengi János (Lugos.), Dékány Mihály min. osztálytanácsos, dr. Fehér Gyula (Esztergom), ifj. Jankovics Béla, Kereszty István, Kún S., Márki Sándor kolozsvári egy. tanár, Nemes Antal, Rotschild K. frankfurti könyvtára, dr. Schönherr Gyula, dr. Surányi János (Győr), Székely Aladár, id. Szinyei József, Tagányi Károly, gróf Teleki Géza v. b. t. tanácsos, Ungváry Vilmos (Pozsony), továbbá Arad város polgármesteri hivatala, a budapesti tud. egyetem bölcsészeti karának dékáni hivatala és a kaliforniai kiállítás igazgatósága (San-Francisco.)

A negyedév folyama alatt összesen 1048 drb nyomtatványról készült címwap és 860 repertorizáltatott. E mellett a nyári szünet beállta előtt megreklamáltuk a tekintélyes számmal levő késedelmes kikölesönzőknél maradt könyveket. A negyedév utolsó havában pedig úgyszólván a könyvtár összes munkaerejét a Lanfranconi gyűjteményből megvásárolt könyvek és térképekről készített czédulák megírása vette igénybe, annak megállapítása végett, hogy mit foglal magában a megvett könyvtár. Ily módon készült a 4228 drb könyvről és térképről összesen 1980 czédula, úgy hogy most már minden egyes könyv hiven és pontosan le van írva s nemcsak a könyvtár összes anyaga ismeretes, hanem könnyű szerrel kiválogatható lesz belőle mindaz, a mi a múzeumi könyvtár hiányait van hivatva pótolni.

II.

A hirlapkönyvtár a lefolyt évnegyedben vásárlás útján a következő új szerzeménnyel gyarapodott: Kun S. antiquártól (6 frt 50 krért) Szépirodalmi Közlöny (1858 július-szept.), Magyarország (az 1861. évf. egyes számai), Jókai (1894. évf. 1. fele bekötve) és hirlapmelléletek (9 csatakép, divatképek stb.), össz. 3 évf. 53 száma. Köteles példányként beérkezett 184 évf. 14,858 száma.

Bekötöttetett 85 kötet, kötés alá adatott 233 kötet. A kötési számla 125 frt 36 krt tesz ki, ezen kívül az előző negyedév 82 frtnyi számlája is kiegyenlítettett.

Revideáltatott 580 hirlap 10,945 száma, czéduláztatott 22 új és 39 régi hirlap. Reklamáló levél 123 küldetett szét, az ezekben reklamált 1216 hirlapszámból eddig 251 szám érkezett be.

Az olvasók száma 275 volt, ezek 731 kötetet használtak.

III.

A kéziratár ez évnegyedben 24 kézirattal s Thallóczy Lajos cs. kir. kormánytanácsos úr adományából egy festett hasonmással gyarapodott. Umhauser Károly adományán, egy XV. századi latin kéziratnak (Christianus Umhauser, Artificiosa memoria etc.) modern másolatán kívül a többi kézirat mind vásárlás útján került a múzeumba. Ezek közül nevezetesebbek a müncheni Rosenthal-féle árverésen a lobrisi könyvtárból vett »Acta et decreta synodi provincialis anni 1638 Tyrnaviae celebratae« című latin, egykorú kézirat, mely a Pázmány P. 1629-iki zsinatáról kiadott »Pozsonyban hozott határozatok«-hoz kötve (Szabó K. II. 454 sz.) maradt ránk, Továbbá Frankenburg Adolf szerződése, melyet az »Életképek« kiadásának biztosítására gróf Batthyány Kázmérral, Kossuth Lajossal, gróf Ráday Gedeonnal, Pulszky Ferenczcel és gróf Telcki Lászlóval kötött; továbbá Dobay Székely Sámuel perjogi följegyzései 1659-ből; Egressy Béni Zsoltár átiratai 1849-ből; s végre a Lanfranconi-gyűjteménynek hat kézirata, melyek között a nagyszombati egyházkerület 1790-iki térképei, XV. századi egy velencei olasz krónika s egy XVIII. századi olasz kézirat, melyben Németország földirati, történeti és politikai ismertetése van, a kiválóbbak. Mind e gyarapodások föl vannak dolgozva, minek következtében 1895-ről egy darab kézirat sincs hátrálékban.

Az évnegyed alati tovább folyt a növedéknapló rekonstruálására irányuló munka, az 1850—80. évek között érkezett bizonytalan provenienciájú kéziratok feldolgoztattak, s az 1881-től kezdődő rész helyreállítására került a sor. Megkezdett továbbá a latin kódexek inventáriumának elkészítése s a Hunyadi-levéltárért annak idején kiválasztott csereanyag gondos revízió alá vétetett. 68 kéz-

iratnak 75 czédulával való beiktatásán kívül 124 új czédula készült a növedék-napló rekonstruálásakor, vagyis összesen 199 új czédula osztatott be a katalógusba. Megkezdett a Pesty Frigyes levelezéseinek és Rómer Flóris irodalmi hagyatékának átnézése mindkét gyűjtemény megvásárlás céljából ajánlatot fel a könyvtárnak.

A kutatók száma 48 volt, ezek 122 kéziratot használtak.

IV.

A levéltár a lefolyt évnegyedben vétel útján 904, ajándék útján 8, összesen 912 darab irattal, nyomtatvánnyal és pecsétlenyomattal gyarapodott. Ezek az osztály egyes csoportjai között következőkép oszlanak meg: középkori eredeti 8, másolat 2 db; újkori oklevél 83 db; levél 42 db; nemesi irat 6 db; az 1848/49-iki szabadságharcra, az emigrációra s azok szereplőire vonatkozó irat 536 db; 1848/49-iki kiáltvány 116 db; külföldi 112 db; genealogiai jegyzet 6 db; galvanoplasztikai pecsétlenyomat 1 db. Ajándékaikkal, illetve letéteménnyel Gerhárt György, Kammerer Ernő orsz. képviselő, gróf Kreith Béla, Szabó Sándor és Thallóczy Lajos cs. kir. kormánytanácsos urak gyarapították az osztályt. Vásárlásra 1354 frt 50 kr, és 60 bir. márka fordított; ide nem számítva a gr. Kreith Bélától megvásárolt 1848/49-es gyűjteményre fordított összeget, melynek fedezéséről a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszterium külön alapból gondoskodott.

A szerzemények között első helyen kell említenünk épen a gróf Kreith-féle gyűjteményt, mely a levéltárnak az 1848/49-iki szabadságharcra vonatkozó csoportját úgy számban, mint tartalomban igen gazdag és becses anyaggal szaporította. Magára a szabadságharcra vonatkozó iratok száma 170 db-ra rúg, ehhez járul 262 emigrationalis irat és pedig a törökországi emigratio hivatalos iratai 1849 aug. 23-ától 1851 október 8-áig (162 db), Eber Nándorhoz intézett levelek gróf Csáky Tivadartól, Kiss Miklóstól, Klapka Györgytől, Kmety Györgytől, Komáromi Györgytől, Türr Istvántól s másoktól (96 db), Kossuth Lajos levele Lorberer Sándorhoz, 1868. december 14-iki kelettel stb. továbbá 23 db irat az abszolutizmus korából, Széchenyi István gróf egy év nélküli eredeti levele Klauzál Gáborhoz stb. Az 1848/49-iki kiáltványok s egyéb apró nyomtatványok csoportja 67 magyar, 15 osztrák kiáltvánnyal, 30 osztrák röpirattal gyarapodott e gyűjteményből. Az összes iratok száma 581 db.

Ugyancsak e csoport anyagának kiegészítéséhez járul a néhai Tanárky Gyula, Kossuth bizalmas embere örökösaitől megvásárolt iratgyűjtemény, mely Tanárkynak 1849 november 20-tól 1867 június 10-éig vezetett 25 kötetnyi naplóján s 36

darabra menő levelezésén kívül a vöröstoronyi szoroson át menekültek úti naplóját (1849 július 20-tól a török terület elhagyásáig) a kutahiai emigránsok: Ács Gedeon, Berzenczey, Bíró Ede, Ihász Dániel, Kalapsza János, Katona Miklós, László Károly önéletrajzi jegyzeteit s Kossuthnak több eredeti levelét és fogalmazványát foglalja magában,

A nemesi iratok gyűjteménye a következő 6 dbbal gyarapodott: 1. 1415. márczius 12. Konstancz. Zsigmond német-birodalmi czimeres levele Bossányi Márton részére. 2. 1606. május 1. Kolozsvár. Várkony Mihály czimeres levele Bocskai Istvántól. 3. 1615. január 27. Bécs. Gerthard Orbán czimeres levele II. Mátyástól. 4. 1634. márczius 10. Bécs. Várkony Mihály, Borbély András s Kéczkely György és András czimeres levele II. Ferdinándtól. 5. Oláh János czimerkerő folyamodványa az 1668. november 24-én kelt megerősítési záradékkal. 6. Juhász Ferencz czimerkerő folyamodványa az 1690. ápril 21-én kelt megerősítési záradékkal.

A kutatók száma 16 volt; ezek 3686 iratot használtak.

Feldolgoztatott 1310 db, ezek között a negyedév összes új szerzeményei.

A levéltár egyes csoportjaiba beosztatott 294 középkori, 1319 újabbkori irat, 6 nemesi irat, összesen 1619 darab.

Rendezés alatt van az 1848/49-iki kiáltványok gyűjteménye és a báró Balassa család levéltára.

A családi levéltárakból az iratok elenchesai kiválasztattak és külön csoportban egyesítették. Ilyen módon a Kállay, báró Jeszenák, gróf Forgách, Hanvay, Dobos, Ibrányi, gróf Bethlen, Máriássy, Soós, Görgey, gróf Berényi, Motesiczky, Justh, Beniczky, gróf Esterházy, Kapy, Kisfaludy, Beesky, Sombory, Báró Döry családok levéltáraitól váltak a levéltári lajstromok hozzáférhetőkké, melyek jelentékenyen előmozdítják az egyes levéltárak használhatóságát és egyelőre sikerrel pótolhatják a múzeumi levéltár által tervbe vett részletes lajstromokat, miknek elkészítése az idő és az eszközök elégtelensége miatt még igen sok ideig aligha lesz keresztülvihető.

A levéltár személyzete e munkák végzése mellett részt vett a müncheni levéltári csere anyagául szolgáló kéziratok revideálásában és a Lanfranconi Enea örökösaitől megvásárolt nagy könyvgyűjtemény lajstromozásában.